

SAMARALI BOSHQARUV TAMOIYILLARI TA'LIM MENEJMENTIDA

Elmurodova D.Sh

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada ta'lim menejmentining zamonaviy tamoyillari, samarali boshqaruv yondashuvlari va ularning umumta'lim maktablari boshqaruviga ta'siri tahlil qilingan. Maqolada ta'limdagi strategik rejalashtirish, sifatni boshqarish, pedagogik kadrlar salohiyati kabi muhim yo'nalishlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, Janubiy Koreya, Finlyandiya va Singapur kabi rivojlangan davlatlar tajribasi asosida ta'lim menejmenti modeliga oid tavsiyalar ishlab chiqilgan. Kalit so'zlar: ta'lim menejmenti, strategik boshqaruv, pedagogik liderlik, sifatni boshqarish, xalqaro tajriba, maktab–oilalar hamkorligi, zamonaviy yondashuv.

Hozirgi paytda dunyo miqyosida raqobat qanday keskin tus olib borayotganini hammaga ma'lum. Bu shiddatli raqobatga faqat zamonaviy ilm-fan, yuqori texnologiyalar va innovatsiya yutuqlarini keng joriy etish orqali munosib javob bera olamiz [1]. Globallashtirish jarayonlari va texnologik rivojlanish ta'lim sohasida tub o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Xususan, raqamli transformatsiya tufayli an'anaviy boshqaruv uslublari endi zamonaviy yondashuvlar bilan boyitilmoqda. Bu esa ta'lim tizimining boshqaruvini mutlaqo yangi bosqichga olib chiqmoqda. Endilikda maktab rahbarlari, ta'lim tashkiloti menejerlari, umuman, soha mutasaddilarining boshqaruvga oid qarorlari faqat ichki muammolarni hal qilish bilan cheklanmasdan, balki xalqaro miqyosdagi ta'lim sifatini oshirish, innovatsion metodlarni amaliyotga tatbiq etish va pedagogik jarayonni doimiy

takomillashtirishni ham o'z ichiga olmoqda. Dunyo miqyosida tan olingan PISA (o'quvchilarning xalqaro baholash dasturi), TIMSS (matematika va tabiiy fanlar bo'yicha xalqaro monitoring tadqiqoti), hamda TALIS (o'qituvchilar va o'quv muassasasi rahbarlari faoliyatining xalqaro tadqiqoti) kabi yirik ilmiy-amaliy loyihalar natijalari ta'limdagi muhim haqiqatni yaqqol ko'rsatib berdi: o'quvchilarning bilim darajasi, ularning ijodiy fikrlash va muammolarni yechish qobiliyati, pedagogik jamoaning rivojlanish sur'ati – bularning barchasi samarali boshqaruv bilan chambarchas bog'liq. Ya'ni, yaxshi tashkil etilgan, ilg'or boshqaruv tizimi mavjud bo'lgan ta'lim muassasalarida o'quvchilarning natijalari yuqori, o'qituvchilarning motivatsiyasi kuchli va ota-onalar bilan hamkorlik samaraliroq bo'lishi kuzatilmoqda. O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda ta'lim sohasida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Davlat rahbariyati tomonidan ta'lim sifatini tubdan yaxshilash, innovatsion yondashuvlarni amaliyotga joriy etish va xalqaro standartlarga mos ta'lim tizimini yaratish bo'yicha bir qator muhim qarorlar qabul qilindi. Xususan, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, Oliy ta'lim, Fan va innovatsiyalar vazirligi hamda boshqa muassasalar tomonidan ishlab chiqilayotgan strategiyalar, dasturlar va milliy konsepsiyalar ushbu jarayonni tizimli tarzda yo'lga qo'yishga xizmat qilmoqda. Bu islohotlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi, shubhasiz, boshqaruv tizimining sifatiga bog'liq. Ya'ni, faqatgina yangi dasturlarni qabul qilish emas, balki ularni samarali boshqarish, amalga oshirish va natijalarni monitoring qilish bo'yicha aniq mexanizmlar zarur. Bugun ta'lim muassasalari rahbarlari strategik fikrlaydigan, raqamli texnologiyalarni boshqaruvga joriy eta oladigan, jamoa bilan ishlash madaniyatiga ega va muammolarni ijodiy hal qila oladigan, menejerlik salohiyatiga ega shaxslar bo'lishi kerak. Shuningdek, zamonaviy boshqaruvda muhim omillardan biri bu – ochiqlik, javobgarlik va natijadorlik tamoyillaridir. Aynan, shu tamoyillar asosida ishlaydigan ta'lim tashkilotlarida islohotlar real samara berishi, o'quvchilar bilim sifati oshishi va jamoatchilik ishonchi kuchayishi mumkin. Globallashtirish va raqamli

transformatsiya davrida ta'lim tizimi boshqaruvining yangi bosqichga ko'tarilishi faqat zarurat emas – bu Maktab ta'limi: muammolar, izlanishlar, yechimlar davr talabi. Endilikda har bir rahbar yangilikka ochiq, o'rganishga tayyor va xalqaro tajribani o'z ishida qo'llay oladigan yetuk mutaxassis bo'lishi zarur. Ta'lim menejmenti ilmiy fan sifatida XX asrning boshlarida shakllana boshladi. Ta'lim tizimi va ta'lim jarayonlarini samarali boshqarish, shuningdek, rahbarlarning ish faoliyatini yaxshilash zarurati boshqaruv fanining rivojlanishiga turtki bo'ldi. Boshqaruv tamoyillari, o'z navbatida, nafaqat iqtisodiyot, balki ta'lim sohasida ham innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Birinchi navbatda, boshqaruv tamoyillari to'g'risida jahon miqyosida keng tarqalgan fikrlarni ko'rib chiqish zarur. H.Fayolning boshqaruv tamoyillari menedjmentning asosiy tamoyillari sifatida qaraladi. U 14 ta boshqaruv tamoyilini ishlab chiqdi va bu tamoyillarni zamonaviy boshqaruvda qo'llash amaliyotini keng tarqalishiga olib keldi. Ularning ba'zilari quyidagilarni o'z ichiga oladi: Ixtisoslashuv – har bir xodimning o'z ishini puxta bajarishi uchun uni o'zining maxsus sohasida ixtisoslashishi kerak. Avtoritet va mas'uliyat – boshqaruvchi o'z avtoriteti bilan mas'uliyatni uyg'unlashtirishi lozim. Disciplina – ma'lum me'yorlarga rioya qilish va ish jarayonini to'g'ri tashkil qilish zarur [2]. Shuningdek, P.Druker tomonidan ishlab chiqilgan natijaga yo'naltirilgan boshqaruv tamoyillari ta'lim boshqaruvini samarali amalga oshirish uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Druker ta'limda boshqaruvni faqat jarayonlarni kuzatib borish emas, balki o'zgarishlarga moslashishga, innovatsion yondashuvlarni joriy etishga, natijalarni doimiy o'lchash va nazorat qilishga asoslash zarurligini ta'kidlaydi. U o'zining “natijaga yo'naltirilgan boshqaruv” (Management by Objectives, MBO) modelida tashkilotning maqsadlariga erishish uchun aniq va o'lchovli maqsadlarni belgilashni taklif qiladi [3]. E.Deming tomonidan ishlab chiqilgan sifat boshqaruvi (Quality Management) tamoyillari ta'lim boshqaruviga zamonaviy yondashuvni qo'llashda muhim ahamiyat kasb etadi. Uning PDCA (Plan – Do – Check – Act) modeli ta'lim

muassasalarida sifatni oshirishga yo'naltirilgan samarali boshqaruv jarayonini yaratish uchun keng qo'llanilmoqda. Bu model orqali rahbarlar ta'lim jarayonlarini rejalashtirish, amalga oshirish, baholash va yaxshilash tizimini yaratadilar [4]. H.Mintzberg esa rahbarlarning o'z rolini va boshqaruvning turli tomonlarini o'rgangan. U boshqaruvning asosiy rollarini quyidagicha ta'riflaydi: Interpersonal rollar – rahbar o'z jamoasida o'rin egallagan shaxs sifatida o'zaro munosabatlar o'rnatishi, motivatsiyani ta'minlashi va maqsadlarni belgilashi kerak. Axborot rollari – rahbarning axborot oqimlarini boshqarishi va to'g'ri qarorlar qabul qilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston. 2023. 224-bet.
2. Fayol A. General and Industrial Management. 1916.
3. Drucker P. The Practice of Management. – New York: Harper & Row. 1954.
4. Deming W. E. Out of the Crisis. – Cambridge, MA: MIT Press. 1986.
5. Mintzberg H. The Nature of Managerial Work. – New York: Harper & Row. 1973.
6. Turg'unov S. Umumiy o'rta ta'lim muassasalari direktorlarining boshqaruv faoliyatining nazariy asoslari. – Toshkent: "Fan", 2006. 63-65-bet.
7. Toshboyev Sh. Innovatsion ta'lim boshqaruvi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2021. 56-58-bet.
8. Ziyavitdinova N., O'rinov Y., Xayitov Sh. Menejment. – Toshkent: "Tafakkur–Bo'stoni", 2012. 207-208-bet